

Illyés (és Aczél)

Részlet/

Az alábbi írás egy politikusról készülő könyv leágazása. A könyv főszereplője itt mellékszereplő, emez írásé ott mellékszereplő. A történet közérdekű szakaszának kezdőpontja 1957 áprilisa, végpontja 1983 áprilisa. A kezdőpontján indul Aczél szólama a magyar kultúrpolitikában, a végpontján zárul Illyés élete. A két április közötti negyedszázad története nehéz puzzlejáték. Sok eleme ismeretlen – a szerző előtt vagy egyáltalán –, sok elemét nem lesz időnk fölvenni ezen írás hosszában, sok elemének nem látjuk pontos helyét és minden irányban az illeszkedését. Az alábbiakban töredezt, helyenként elmosódott képet kap az olvasó. [...]

írásos dokumentumai pedig eltűntek, elég keveset tudunk arról, hogy miént került az a sok név a felhívás alá. Abban azonban több visszaemlékező is megegyezik, hogy a kiindulópont a politikai vezérkar és az írói vezérkar találkozója volt. Keresztury Dezső: „Később tudtam meg Illyéstől, hogy Kádárék behívták őket, Németh László is ott volt vele... Kádár rettentő indulatos volt, odavágta a ceruzáját az asztalra, hogy akkor legyen vége... Illyések persze követelték, hogy ne legyen vérontás, megtorlás, írópercek... békességnek ez az ára... Az igazi vezérkarnak – Illyés, Németh – nem lehetett kibújni...¹⁶

Ha Kádárék minden fenyegetési lehetőségüket kihasználták – és nem volt okuk rá, hogy ne tegyék –, akkor azt mondhatták, hogy Déri feje és a még szabadlábban lévő írók szabadsága a tét. Ekkor már és még forgalomban volt az az alighanem szándékosan kiszivárogtatott rémhír, hogy Déri ügyében halálos ítélet is születhet.

Nehéz elképzelni ennél drámaibb csúcspontot a „kivörösödött erkölcs” és a „falhoz szorított ész” vitájában. [...]

Mindenesetre leggyulladásozabb pontnak Illyés életében nehéz alkalmasabbat találni 1957 nyárutójánál. Szeptember 4-én, az ENSZ-ellenes kampány csúcspontján a Sportcsarnokban felolvassák a Magyar Írók Nyilatkozatát, amely szerint a forradalom szellemi középpontja, az Írószövetség tagságának negyötöd része – több mint kétszáz író – immár világosan látja, hogy „a forradalmi munkás-paraszt kormány fellépése és a szovjet csapatok segítségül hívása az egyre jobban kibontakozó véres ellenforradalom veszélyét hártotta el országunk felől”.⁵

Miután ez a történelmi pillanat az érintett írók memóriájának is „gyulladásoz pontja”, az aláírásgyűjtési akció

⁵ Ld. pl. Új Idő, 1989/3.

⁶ Új Idő, 1989/3., 8. o. Ld. még Cseres Tibor nyilatkozatát: Népszabadság, 1993. január 23. és Eörsi visszaem-

lékezését Csoóri Sándor szóbeli közlésére: Magyar Hírlap, 1991. október 25.